

Vojne med neuvrščeniimi državami

(in konfliktna teorija)

Da obstaja empirična podlaga za raziskovanje konfliktov v t. i. tretjem svetu,¹ dokazujejo številna dogajanja na tem prostoru vse od 1945. leta, če mednje šteje-mo tudi oborožen boj za nacionalno osvoboditev kot ene od oblik dekolonizacije. Prav tako je iz procesov, ki so sledili tej ali pa drugi obliki dekolonizacije (s formalnim prenosom suverenosti s kolonialne oblasti na domačo elito), razvidno, da so se v konfliktih, v katerih je bila uporabljena sila, soočale komaj vzpostavljena oblast, večkrat podprta iz tujine (najraje nekdanjega nosilca kolonialnega gospodarstva), in sile, ki so iz različnih razlogov nasprotovale tej oblasti, kot npr. zaradi etničnih ali pa religiozних razlik itn. Razumljivo je, da je sorazmerna pogo-stost teh konfliktov morala vzbuditi pozornost ne samo političnih, predvsem med-narodnih dejavnikov, marveč tudi politične znanosti, v kateri je bil ta vidik družben-ih procesov v državah v razvoju sicer po obsegu skromno, vendar strokovno in analitično obravnavan.

To ne velja toliko za konflikte med državami t. i. tretjega sveta v širšem in neuvrščeniimi državami – te so pretežno s tega področja – v ožjem okviru, kljub temu da je empirična evidenca dajala dovolj snovi in s tem tudi spodbud za raz-iskovanje.

Kot argumente za to trditev navajamo naslednje podatke.

Ti povedo, da sta v 1963. letu izbruhnili konflikta, v katerih je bila uporabljena oborožena sila, med Alžirijo po eni in Marokom po drugi strani, pa Ruando in Burundijem. Leta 1965 je izbruhnil konflikt med Libijo in Čadom, ki se je nadalje-val tudi v 1966. letu. Naslednje leto, tj. 1967, je izbruhnil resnejši obmejni spopad med Somalijo in Etiopijo, ki se je v širšem obsegu ponovil šest let kasneje. Po krajšem premoru je bil v 1971. letu oborožen konflikt med Tanzanijo in Ugando, leto kasneje med Severnim in Južnim Jemenom, 1973. leta med Irakom in Kuvaj-tom in znova med Libijo in Čadom, 1974. leta sta se spoprijeli Mali in Gornja Volta, 1975. leta Vietnam in Kampučija (v širšem obsegu se je ta konflikt obnovil 1979. leta s agresijo vietnamskih čet na sosednjo državo). Leta 1976 so se začeli spopadi med Angolo in Zairom, 1977 med Libijo in Egiptom, 1978 znova med Tanzanijo in Ugando ter Libijo in Čadom, 1979. leta poleg že omenjenega oboro-ženega konflikta med Vietnamom in Kampučijo še obnovljeni konflikt med Jeme-nom, pa konflikt v »trikotniku« Alžirija–Maroko–Mavretanija. V leto 1980 sega doslej najdaljši konflikt v državah v razvoju, tj. vojno med Irakom in Iranom, čemur 1981. leta sledi – za krajši čas – konflikt med Omanom in LDR Jemenom. Vmes je seveda treba šteti tudi tri vojne med Indijo in Pakistanom (1947, 1965 in 1971).

Če upoštevamo Kendejevo statistiko, ki je za čas do 1982. leta naštel 148 vojn,

* Dr. Vlado Benko, redni profesor na Fakulteti za sociologijo, politične vede in novinarstvo v Ljubljani.

¹ Avtor uporablja tudi v tem besedilu oznako »t. i. tretji svet«, ki naj bi bil – po nekaterih interpretacijah zaradi njemu lastne nerazvitosti homogena celota, ki se postavlja nasproti razvitemu svetu. V globalnem smislu je, vendar je hkrati očitno, da je znotraj njega globoka socialna ločitvena črta in da je ta črta v bistvu razredna črta. Več o tem glej: Vlado Benko, Mednarodni odnosi, druga izdaja, Založba Obzorja Maribor 1987, str. 134–135.

od katerih je odpadla polovica na notranje »protirežimske« vojne v državah v razvoju, pa protikolonialne vojne, in nadalje podatke, ki jih je razvil in analiziral v svoji študiji o lokalnih vojnah v Aziji, Afriki in Latinski Ameriki,² vidimo, da je upravičena teza o »simultanosti odrekanja od uporabe sile v metropolah in uporabe sile na svetovni periferiji«.³

Ob navedenih podatkih je seveda treba upoštevati, da gre za razlike v obsegu in intenzivnosti uporabe oborožene sile, kakor tudi da gre v večini navedenih primerov za konflikte, ki imajo svoj izvor v nerešenih vprašanih meja, po drugi strani pa tudi, da vanje nismo vključili tistih konfliktov med državami s tega območja, v katerih ni bila uporabljena oborožena sila. Res je tudi, da bi le malo primerov uporabe oborožene sile, kot smo jih našli, ustrezalo različnim definicijam vojne, natančneje, da bi o vojnah mogli govoriti v vseh treh vojaških spopadih med Indijo in Pakistanom, med Somalijo in Etiopijo, pa seveda Irakom in Iranom, medtem ko bi morali biti pri vojaških spopadih med Libijo in Čadom ter Vietnamom in Kampučijo, ko gre za uporabo definicije vojne, bolj pazljivi.⁴

² Kende, I., *Twenty five years of Local Wars*, v: *Journal of Peace Research*, h.l. 1971.

Kende, I., *Local Wars in Asia, Africa and Latin America*, Budapest 1972.

Kende, I., *Kriege nach 1945, Eine empirische Untersuchung, Militaer Politik, Dokumentation Jg6*, zv. 27, 1982b.

³ End, H. *Utopische Elemente in der Friedensforschung*, v: *Zeitschrift für Politik*, zv. 2, str. 119.

E. Krippendorff označuje premetstev uporabe oboroženega nasilja z območja »razvitega« sveta, predvsem pa Evrope, na azijski in afriški kontinent, kar je ugotovljeno za obdobje od 1955 (s katerim se pričena »kontrolirana« hladna vojna med supersilama, glej Vlado Benko, *Mednarodni odnosi*, op. cit., str. 162 in dalje) kot »prekladanje ravnaj vojskovanja navzven zunaj blokov obeh supersil«. E. Krippendorff, *Staatliche Organisation und Krieg*, v D. Senghaas, *Friedensforschung und Gesellschaftskritik*, München 1970, str. 24.

⁴ Tako se glasi definicija, ki jo uporablja I. Kende: »Kot vojne je treba razumeti tista množična nasilja, v katerih dvoje ali več oboroženih vojaških sil neposredno sodeluje, v kateri gre najmanj na eni strani za regularne oborožene sile (vojaške, paravojaške odrede, policijske enote), ki pripadajo vladi. Prav tako mora obstajati določena najmanjša mera osrednje organizacije za vodenje vojne na bojnem polju, in to na obeh straneh, tudi če ta ne bi pomenila več kot organizirano oboroženo vodenje obrambe ali pa strateško-taktično načrtovane napade (gverilске operacije, partizansko vojskovanje). Oborožene operacije morajo imeti določeno kontinuiteto, torej se ne morejo izražati le kot priložnostni ali spontani spopadi. Obe strani morata izvajati operacije na temelju določene načrtne strategije, ne glede na to, če se boji za krajši ali daljši čas prenašajo na teritorij ene ali več držav.« Citirano po: Kende, I. in K. J. Gantzel, *Die Kriegeszeit dem zweiten Weltkrieg v: Weltpolitik, Jahrbuch für Internationale Beziehungen*, 2, Frankfurt – New York 1982, str. 107.

Eden od pionirjev moderne vojaške statistike P. Sorokin je kot vojno opredelil vojaške akcije glede na njihovo trajanje, številčnost uporabljenih sil in glede na izgube (padle in ranjene). *Social and Cultural Dynamics*, Bd III. *Fluctuation of Social relationships, War and Revolution*, New York 1937, str. 259–372.

Q. Wright je za svoj seznam vojn uporabil številnejša merila od Sorokinovih, in to na podlagi raziskovanja vojn od 1648. (westfalskega kongresa, op. V. B.) do 1945. leta: pravnega priznanja vojnega stanja, obsega vojne, merjenega z angažiranimi vojaškimi silami (več kot 50.000 angažiranih vojakov), pomena pravnih in političnih posledic vojne. Nadalje je klasificiral vojne po cilju in statusu vojskujočih se sil kot mednarodne, kolonialne, imperialne in državljanske vojne. Vendar pa je ob obravnavi vojn med 1945. in 1964. letom navedena merila ocenil kot neuporabna in se v tej zvezi opredelil za uporabo samo ene meritve, in sicer na več kot 317 padlih v vojni. V raziskavi vojn v omenjenem obdobju se je Q. Wright opredelil le na razlikovanje med imperialnimi in državljanskimi vojnami. Q. Wright, *A Study of War*, 2. izdaja, Chicago, London, str. 636.

R. Richardson je Wrightova merila ocenil kot operativno nepomembna, razen enega, in sicer: kot vojne je treba označiti vse t. i. *deadly quarrels* (nespravljive prepire), v katerih je več kot 317 padlih in ranjenih. Richardson L., *Statistics of Deadly Quarrels*, Ed., Q. Wright, Pittsburgh 1960, str. 4f.

R. Rummel označuje kot vojne vse tiste vojaške akcije kake dežele, v katerih je angažiranih vsaj 0,02 odstotka njenega prebivalstva kot vojskujočih se, logističnih in pa rezervnih sil na fronti. *Dimensions of Dyadic Wars 1820–1852*, v: *Journal of Conflict Resolution X*, 1967, str. 176–183, v: *Understanding Conflict and War*, J. Wiley and Sons, 1976.

Večino navedenih in številčno izraženih meril so pridobili z uporabo kvantitativnih metod v raziskovanju konfliktov. Ta raziskovanja so se po eni strani obračala k vzrokom konfliktov, ki so prešli v vojno (tako npr. projekt Singerja *Correlates of War*), po drugi strani k vzrokom nasilja in konfliktov v državah. Glej tudi: Singer D., Small M., Kraft G., *The Frequency, Magnitude and Severity of International War*. *Mental Health Research Institute*, Reprint No. 159, Ann Arbor Mich, 1965, str. 5–7.

V zadnjem omenjenem besedilu navajajo merila, s katerimi bi bilo mogoče kak konflikt (vojno) označiti kot mednarodno (dno). Zaradi velike zmešnjave, ki vlada pri uporabljanju tipologije za konflikte, npr. na afriških tleh – kaj je mogoče

V vseh navedenih primerih gre ne samo za države z območja t. i. tretjega sveta, *marveč tudi za neuvrščene države*. Število teh primerov nedvomno dokazuje, da so bili in da so še oboroženi konflikti *realnost* neuvrščene sveta in da bi – kot predpostavka – *realnosti problema morala slediti tudi realnost posledic*.⁵ V resnici to vsaj dalj časa, v katerem je bilo marsikaj zamujeno – ni bilo tako. Argumente za takšno trditev je mogoče poiskati v deklaracijah in resolucijah, ki so jih neuvrščene države sprejemale na svojih vrhunjskih in drugih (ministrskih) srečanjih, kjer so najprej nasplošno omenjali ta pojav, kasneje pa, ko je prišel po eni strani ogrožati »homogenost« tega gibanja, po drugi strani pa njegov »image« v mednarodnih odnosih, so s splošnih stališč sicer prešli na konkretna poimenovanja subjektov v oboroženih konfliktih, vendar pa tudi tokrat brez dejanj ali vsaj napovedi dejanj, ki bi bila več kot zgolj obsodba uporabe sile.⁶

Ni tvegano oceniti te zapoznelosti v akciji kot svojevrstni oportunitizem »tiščanja glave v pesek«. Neuvrščeno gibanje oz. večina njegovih članic je bila nedvomno prepričana, da tolikokrat v besedah uporabljena, a tudi zlorabljena »solidarnost« gibanja presega t. i. nacionalne interese posameznih članic v prid homogenosti. Toda trend h krepitvi števila neuvrščenih držav, ki ga je mogoče ugotavljati od Lusake naprej, je po najenostavnejši sociološki analizi moral vsebovati tudi trend h krepitvi *heterogenosti*, kar je mogoče dokazati z empiričnimi raziskavami, kot npr. glasovalnega obnašanja neuvrščenih držav v Generalni skupščini OZN.⁷ S tem pa je bila povezana tudi nevarnost, da bi nastajali konflikti med njimi, ki je postajala toliko večja, kolikor manj je bilo možnosti za *praktično* uresničevanje skupnega imenovalca, in to na prehodu od splošnih opredelitev do *specifičnega zunanje-političnega obnašanja*, kjer je treba upoštevati specifične nacionalne interese. K zlomu razmerij so med splošnimi opredelitvami in konkretnim specifičnim obnašanjem prispevala tudi nejasna določila (merila neuvrščenosti), pet po številu, ki so jih sprejeli na pripravljalni konferenci za prvi sestanek na vrhu neuvrščenih držav.

Če se voditeljem neuvrščenih držav lahko pripiše zmota, da je to gibanje immuno pred konflikti, saj ga je treba po razlagi nekaterih pojmovati kot »novum« v mednarodnih odnosih, ker v kolektivnih akcijah združuje več kot sto političnih subjektov v boju za mir, spoštovanje politične in teritorialne integritete držav, nevmešavanje v notranje zadeve, zavračanje uporabe sile in grožnje s silo, spodbujanje razvoja, pa je vprašljivo, ali je smel tudi del politične znanosti pristajati na stališče, da je upora-

označevati z meščanskimi »notranjimi« vojnami (protirežimskimi itd.), »meščanskimi« internacionaliziranimi vojnami (to kategorijo uporablja I. Kende, op. cit. 1982, str. 87 in 88), je seveda koristen vsak poskus definirati posamezne oblike vojne oz. vojaškega konflikta. Tako pravijo pisci tega besedila, da »je mogoče označiti z mednarodnimi vojnami vse tiste vojne, v katerih je bila (je) najmanj ena od vojskujočih se strank na vsaki strani država in kot taka članica mednarodnega sistema. Če je ena od vojskujočih se strank *kot ena stran* sicer politično neodvisna enota, ki jo je kot tako mogoče identificirati, vendar z nižjo stopnjo suverenosti (kot primere navajajo razna afriška plemena, Srbijo pred 1918 in pa Maroko po 1911), medtem ko je druga stran obsegala eno državo ali pa številnejše države, so ti pisci tako vojno označili kot kolonialno vojno. V zvezi z nadaljnjimi merili, ki jih uporabljajo, navajajo vprašanje kvalifikacije »mednarodnosti« kaki vojskujoči se stranki, ki se je uprla oblasti (vstajniki) in se oklicala za neodvisno in ki je bila kot taka priznana, če je šest mesecev po izbruhu sovražnosti ostala neodvisna. Str. 5–7.

Omenjene obravnave kategorije »vojna«, ki se kot taka razvije iz »konflikta« kot konstituensa zanjo, smo navedli zaradi tega, da bi bile tudi iz njih razvidne težave, ki se pojavljajo tedaj, ko jih je treba primerjati z opazovanimi pojavi in jim dati kvalifikacijo in klasifikacijo. Samo kot primer: medtem ko K. J. Holsti v svojih empiričnih raziskavah konfliktov obravnava le 39 vojaških konfliktov v obdobju 1945–1969, so Kendejeve številke znatno višje.

⁵ Merton Robert, *Social Theory and Social Structure*, London 1957, str. 421.

⁶ O tem glej več: E. Petrič, *Mirno reševanje sporov med neuvrščenimi*, Poročilo za leto 1957, Ljubljana, dec. 1987, Raziskovalni inštitut FSPN, in B. Pahor, *Prizadevanje neuvrščenih za mirno reševanje sporov med članicami gibanja*, diplomatska naloga na FSPN, 1987.

⁷ Glej: Vlado Benko, *Glasovalno obnašanje neuvrščenih držav v Generalni skupščini OZN*, Teorija in paksa 1984, št. 1. O tem je tekla tudi empirična raziskava v okviru Raziskovalnega inštituta, Center za mednarodne odnose FSPN.

ba sile držav v razvoju in neuvršenih držav tako rekoč dvakrat patološka: kot uporaba sile nasploh in uporaba sile med neuvršenimi državami posebej.

Podlaga za tako, nekoliko vulgarizirano predstavljeno stališče je bila, da gre v teh primerih za države, katerih politični sistem se od svojega okolja funkcionalno razlikuje in katerega bistvena poteza je, *da se na imperativu razvoja tudi integrira*.⁸ Gre za razumevanje t. i. *pozitivnega razvoja*, s katerim je neločljivo povezana *stabilnost* in z njo tudi legitimnost obstoječe politične ureditve in njene sposobnosti zagotavljati možnosti za razvoj. Korelat tega gledanja je bil seveda tudi v ocenjevanju *disfunkcionalnosti* prizadevanj posameznih političnih sil in gibanj, ki so poskušale rušiti obstoječe politične sisteme oz. jih spreminjati.⁹

Povsem nasprotno stališče pa se pojavlja v delu zahodne publicistike. Najbolj jedrnato ga je izrazil S. P. Huntington, ki je zapisal, da v državah v razvoju »ne dominira politični razvoj, marveč politično rzsulo« in »da je politični red sicer cilj, ne pa tudi realnost, zato je mora na straneh svoje knjige zapisati, da vladajo nasilje, nestabilnost in nered«.¹⁰

V glavnem je praksa njegovo stališče tudi potrdila.

Empirična stvarnost, ki izhaja iz navedenih statističnih podatkov o oboroženih konfliktih med državami v razvoju oz. neuvršenimi državami, nas približuje Huntingtonovemu stališču, da pri teh državah ne gre za brezkonfliktne družbe; nasprotno, gre za svet, ki je nabit z etničnimi, religioznimi, rasnimi, plemenskimi in »komunalnimi« konflikti,¹¹ naj gre za njihovo sproščanje v posameznih državah ali pa za prebijanje čez državne meje.

Empirična potrditev takšnih procesov v teh državah pa je slejkoprej morala spodmakniti tla tistemu razumevanju predvsem »meddržavnih« konfliktov, po katerem je vzroke zanje treba iskati v vmešavanju velikih sil, ki zavoljo svojih, z zlomom kolonialnega sistema omajanih interesov povzročajo razdor med novosvoboženimi državami. Zato so uporabljali razlago, ki se je zdela najustreznejša, namreč, da je treba te konflikte postaviti v širok kontekst spopada med Vzhodom in Zahodom – bili naj bi neke vrste derivat hladne vojne – kar je zlasti posameznim voditeljem neuvršenega sveta prišlo prav, da jim ni bilo treba segati globlje v vprašanje odnosov med njegovimi subjekti.

Ko je z vdorom Sovjetske zveze v Afganistan prišlo do nove ohladitve med supersilama, tako da so pričeli govoriti o obnovljeni »hladni vojni«, so ti konflikti, ki so jih dlje časa obravnavali kot »pozabljene vojne«, postajali zanimivi ob nevarnosti, da bi zaradi vsepovsod prepletenih interesov supersil mogli le-te zapeljati v eskalacijo. Znano je, da sta ena kot druga svoj oborožitveni program prilagajali potrebam intervencije v t. i. tretjem svetu. Primera Afganistana in Grenade kaže-ta, da sta bili pripravljene preiti iz t. i. strukturnega nasilja oz. »indirektnega« nasilja v »direktno« nasilje.¹²

Potemtakem je mogoče smeri v empiričnem in v njem prevladujočem makro-kvalitativnem raziskovanju v obdobju vsaj do 1970. leta razdeliti v naslednje izho-dišče hipoteze:

⁸ Nuscheler F., *Theorien zur politischen Entwicklung*, v: *Civitas* Bd VIII, 67–103. Matthies V., *Friedensforschung und Entwicklungsländerforschung*, v: *Civitas*, Bd XII, str. 210–221.

⁹ Prav tam.

¹⁰ Huntington S. P., *Political Order in Changing Societies*, New Haven – London 1969.

¹¹ O tem več: J. Galtung, *Eine strukturelle Theorie des Imperialismus*, v: *Imperialismus und strukturelle Gewalt*, hgsg. D. Senghaas, Suhrkamp Verlag 1972, in dalje J. Galtung, *Das Kriegssystem* v: Gantzel, K. J. *Herrschaft und Befreiung in der Weltgesellschaft*, Frankfurt/Main–New York 1975 in Galtung J., *The Changing Interface between peace and Development* *Changing World* v: *Bulletin of Peace Proposal* Nr. 2, str. 145–149.

¹² Vojaške intervencije Južnoafriške republike v Angoli in Mozambiku itd.

a) konflikti »znotraj« in »zunaj« držav t. i. tretjega sveta, ki jih sproža intervencija držav zunaj tega področja. Za to intervencijo je značilno »indirektno nasilje«;

b) en del teh konfliktov se uvršča v širši kontekst globalnega tekmovanja in spopadanja med »Vzhodom« in »Zahodom«. V tem smislu so »derivat« hladne vojne!

c) poseben primer iz navedene kategorije so »direktne« intervencije zunajregionalnih sil v posamezne države t. i. tretjega sveta!

č) nekateri primeri »indirektnega« in »direktnega« nasilja zunajregionalnih sil proti posameznim državam t. i. tretjega sveta (podpora »protirežimskim silam«, vmešavanje v secesijske vojne itd.) so že konfrontacija med razvitim industrijskim Severom in nerazvitim kmetijskim Jugom;

d) konflikti v državah v razvoju, katerih vzroki so v njih samih in ki se iz latentne v manifestno fazo »prevajajo« brez močnejših in odločujočih spodbud od zunaj, to je od zunajregionalnih sil. Prevladujoči vzrok za te vrste konfliktov je »eksplozija identitete«,¹³ najpogostejše in najtesneje povezana z etničnostjo. Iz razlogov, ki so znani in ki se povezujejo s kolonialno preteklostjo Afrike, je ta pojav najbolj viden na tem kontinentu. Eksplozija identitete odkriva pomen pove-zave etničnosti in medijev ter je obravnavana v številnih raziskavah.

Kot je mogoče razbrati iz navedene statistike, označujejo sedemdeseta leta naraščajoči »meddržavni« konflikti med državami v razvoju, ki so večinoma tudi neuvrščene. Ne da bi se bistveno zmanjšala pozornost, ki jo je znanost posvečala t. i. notranjim vojnám na tem območju, so raziskovanja, predvsem makrokvalitativna, zajela tudi ta vidik konfliktov. Ne glede na nesorazmerja med raziskovanji »notranjih« in »mednarodnih« konfliktov oz. vojn – o tem priča že navedena Kendejeva statistika – pa ni sporno, da je v njihovih izhodiščih mogoče najti hipotezo o nekaterih njihovih posebnostih v primerjavi s konflikti oz. vojnami zunaj prostora t. i. tretjega sveta, ki opravičujejo njihovo označitev kot »differentia specifica«.

Da bi bilo možno to hipotezo preveriti oz. odgovoriti nanjo, pa je v raziskavi slehernega primera treba postaviti vprašanje *notranjih* in *zunanjih determinant* konflikta oz. vojne, to se pravi vzrokov zanj(o) in ciljev, ki si jih stranke v konfliktu postavijo, ko se zanj odločijo. In ne samo to: analiza se ne sme ustaviti zgolj pri vprašanju vzrokov in ciljev, marveč je treba seči globlje, t. j. raziskati *potek* kakega konflikta in njegov *konec*. Z vidika preverjanja hipoteze o »differentia specifica« konfliktov med državami v razvoju oz. med neuvrščenimi državami so seveda pomembna vprašanja strategije, taktike, logistike in socialne vsebine oboroženih konfliktov, njihovega trajanja, sprememb ciljev, kot so bili postavljeni v njihovih izhodiščih, dinamike prehajanja v njihovo »internacionalizacijo«, možnostih »crisis managementa«, »conflict resolution« itd. *Zveza med »vzrokom« za konflikt oz. ciljem (cilji) v konfliktu in potekom (trajanjem) konflikta se mora izražati v točki »konca« konflikta, kjer prihajajo do izraza bodisi ustvarjeni (uresničeni) cilji (vzroki) v konfliktu oz. za konflikt bodisi neuresničeni ali pa spremenjeni cilji, kot to narekuje potek konflikta.*

¹³ Izraz je uporabil Ali Mazrui. Ta je opisal »komunikacijsko revolucijo« in »eksplozijo identitete« kot najpomembnejša dejavnika v naraščajočem nacionalističnem osveščanju, ki je zajelo afriški kontinent. Primerja ga z indijskim nacionalnim gibanjem. Kot je zapisal, »je komunikacijska revolucija pripomogla razširiti in tudi globalizirati osveščanje v svetu. Eksplozija identitete je ena od stvari, ki je pripomogla k zaostritvi svetovne razsežnosti razvito etnično samoosveščanje«. Citirano po: The Contagion of Political Conflict in Africa and World, avtorjev Hilla in Rotschilda v: Journal of Conflict Resolution, Vol. 30, No. 4, Dec. 1986, str. 716–537.

V raziskavi »Konflikti oboroženega značaja med neuvrščenimi državami«¹⁴ smo obravnavali štiri oborožene konflikte, v katerih so se spopadle neuvrščene države, in sicer etiopsko-somalijskega, vietnamsko-kampučijskega, indijsko-pakistanskega in iraško-iranskega. Kot je razvidno iz primerjave z uvodno navedenimi statističnimi podatki o konfliktih med neuvrščenimi državami, smo raziskavo zožili samo na štiri konflikte, v katerih je bila uporabljena oborožena sila ob siceršnjem večjem številu takšnih primerov. Razlog za to je, da gre v teh primerih za vojne, v katerih so se spopadale neuvrščene države, medtem ko bi v drugih neupoštevanih primerih z nekaterimi izjemami, ki pa niso pomembne za cilje raziskave, o tem komaj mogli govoriti – čeprav je res, da moremo tudi v tej množici neupoštevanih primerov ugotavljati posamezne »visoke stopnje« ravni konflikta, kot so očitna in preiščljiva dejanja agresije, oborožena invazija, uporaba sosednjih držav kot »sanktuarija« za gverilo, politika destabilizacije v različnih oblikah in z različno intenzivnostjo itd. Menili smo, da bomo na teh štirih primerih zaradi »razvitih« elementov konflikta, od posameznih faz njihovega latentnega stanja do stanja manifestnosti lažje preverjali hipoteze in rezultate morebiti dopolnjevali z analizo drugih oboroženih konfliktov med neuvrščenimi državami.

V uvodni študiji za raziskavo teh konfliktov so bile navedene naslednje hipoteze:

a) svet neuvrščenosti je predvsem zaradi sorazmerno visoke stopnje nerazvitosti in nedozorelosti političnih struktur izpostavljen akcijam velikih sil. Iz tega sledi, da so konflikti in protislovja med neuvrščenimi državami, ki se razvijajo v oborožene spopade in celo vojne, *realnost*, vendar ne takšna realnost, kot so konflikti z *vzroki zanje* tedaj, ko so v njih udeležene velike sile. Velike sile izkoriščajo konflikte med neuvrščenimi državami zato, da pospešujejo svoje koristi in jih v ta namen tudi spodbujajo;

b) neuvrščene države oz. države t. i. tretjega sveta so relativno »avtonomne«, ko gre za konflikte, njihove vzroke, potek in konec. Ta »avtonomija« se izraža v podobnostih, ki so med nekdanjimi plemenskimi konflikti in konflikti, ki se zdaj pojavljajo med neuvrščenimi državami;

c) konflikti, v katerih se uporablja oborožena sila in ki po svojih značilnostih ustrezajo »bistvenim« elementom definicije vojne, imajo določene posebnosti (diferentia specifica), katerih pomembnost je tolikšna, da bi jih mogli obravnavati kot posebno kategorijo, zlasti če jih primerjamo z vzroki zanje, kot jih je najti v zgodovinskem razvoju Evrope;

č) oboroženi konflikti (vojne) med neuvrščenimi državami so *realnost*, v kateri se izraža uresničevanje nacionalnih interesov, kot to pojmujejo v posameznih neuvrščenih državah, torej sodijo v t. i. *realno politiko*. Neločljivo povezano s to hipotezo je pojmovanje, da neuvrščenost ni pojav »sui generis« v mednarodnih odnosih, kjer sodelovanje izrine konflikt, v katerem uporabljajo sredstva prisiljevanja.¹⁵

Najostrejše oblike tekmovanja v mednarodnem prostoru so *konflikti*, ki vsebujejo dve fazi, tj. fazo latentnega in fazo manifestnega konflikta, dva dela v vzpenjajoči se konfliktni spirali. Analitična vrednost takega razločevanja je nedvoumna. Ko se konflikt pojavi v svoji manifestni obliki, se bodisi raziskovalec bodisi politik praktik vprašuje, kje so koreni konflikta; prvi zato, da ga lahko analizira in razloži

¹⁴ Vlado Benko, Konflikti med neuvrščenimi državami, preliminarna raziskava, Ljubljana, december 1986, str. 1–45; Konflikti med neuvrščenimi državami, Ljubljana, december 1987, str. 1–78 – oboje kot del širše raziskave: Neuvrščenost kot mednarodnopolitična praksa. Raziskovalni inštitut FSPN, Center za mednarodne odnose.

¹⁵ Vlado Benko, Konflikti med neuvrščenimi državami, Ljubljana 1986, op. cit., str. 3–4.

ter od posamičnih primerov utre pot v generalizacijo, drugi pa zato, da bi mu taka raziskava pripomogla k razrešitvi konflikta. Pomembnost te, t. j. latentne faze v konfliktni spirali, je očitna glede na to, da tisti del konfliktna teorije, ki se sprašuje o *vzrokih konfliktov*, išče odgovore na to vprašanje prav v tej fazi.¹⁶ S stališča prakse v mednarodnih odnosih in tistega njenega dela, ki se srečuje s konflikti kot njenim stanovitnim elementom, pa je že dolgo odprto vprašanje preprečevanja konfliktov, ki bi ga bilo mogoče lažje praktično reševati, če bi bil dan, razvit in uporabljen instrumentarij za njihovo odkrivanje, t. j., *ko so elementi konflikta »in statu nascendi«*. Prav tu se morajo srečati potrebe v mednarodni praksi in ambicije raziskovalcev. Ker je – mimogrede povedano – prav raziskovanje sporočil v sredstvih množičnega obveščanja, naj gre za službena ali neslužbena sporočila, eno od ključnih področij odkrivanja, je nedvomno, da bi mogla imeti komunikologija bistveni delež tega znanstvenega prodora.

V raziskavi vzrokov za konflikt se tako na splošni analitični ravni kot v posameznih primerih sprašujemo o (morebitnih) njihovih *specifičnostih*. Tudi v raziskavi, o kateri poročamo, se ukvarjamo z njimi, ker je to vprašanje vsebovano v nekaterih hipotezah, ki smo jih navedli, *obenem pa izražamo domnevo, da čim manj je vzrok za kakšen konflikt specifičen in čim manj je vzroke zanj mogoče ugotoviti, tem težje je iskati rešitev zanj, in seveda nasprotno*. Odkrivati specifičnosti v konfliktih med neuvrščeni državami bi torej tudi pomenilo olajšati prizadevanje za njihovo razreševanje, ko se pojavijo v svoji manifestni obliki, pa seveda tudi olajšati prizadevanja za njihovo preprečevanje.

Obstajajo različne delitve navedenih dveh faz v konfliktni spirali, z različnimi poimenovanji njihovih »ravni«. V tej raziskavi uporabljamo Rummelovo delitev elementov konflikta, ki se nam je zdela primerna za iskanje odgovorov na vprašanja, ki smo jih že navedli.¹⁷

Konfliktna situacija ima dve ravni, to je raven latentnega in raven manifestnega konflikta. Medtem ko se empirične manifestacije druge, tj. manifestne ravni, pojavljajo v specifičnih dejanjih, konkretnih akcijah, premišljenih dogodkih, zahtevah, nemirih, umorih, revolucijah in vojnah – v mednarodnih odnosih so znane različne variante t. i. eskalacije predvsem sredstev prisiljevanja – se na prvi ravni pojavlja konflikt kot potencialnost, kot možnost, ki v konfliktno situacijo kot izhodišče za manifestni konflikt prehaja preko konfliktnega »prostora« in dispozicij za konflikt v konfliktno strukturo.

Latentna faza konflikta se pričinja s »prostorom« konflikta oziroma točneje »prostorom« možnega konflikta, tistega, kar lahko nastane zaradi pomenov, vrednot, norm, statusa in razreda, ki jih daje človek posameznim sestavinam *družbene-ga prostora*. V tej zvezi je treba povedati, da je napačno klasificirati *stvari* kot *vire*

¹⁶ O tem, kako se v analizah pojavlja raznovrstnost vzrokov za vojne med državami, pričata dve obširnejši besedili, in sicer K. J. Gantzela Topografija vzrokov za vojno (System und Akteur, Beitrage zur vergleichenden Kriegsursachenforschung, Düsseldorf 1972), in Zbornik K. W. Deutscha in D. Senghaasa Die Schritte zum Krieg. Systemebenen, Entscheidungsstadien und Forschungsergebnisse, v: Aus Politik und Zeitgeschichte (Beilage zur Wochenzeitung das Parlament), B 47 21 November 1970. Gantzel razlikuje med zunanji in notranji pojasnjevalnimi hipotezami (npr. rivaliteta moči ali pa prehajanje notranjih napetosti v mednarodno okolje – eksternalizacija), Deutsch in Senghaas pa razlikujeta med šestimi sistemskimi ravni. Težišče je danes na zunanjih dejavnikih, ko gre za pojasnjevanje vzrokov za vojne. Vendar pa je K. J. Gantzel v besedilu, ki je izšlo kasneje (Another Approach to a Theory on the Causes of International War, v: Journal of Peace Research, Bd XVIII(1), str. 39–55, 1981) opozoril, da so bili stoletja notranji družbeni dejavniki, ki determinirajo vzroke za vojno, zastopavljeni v primerjavi z mednarodnimi dejavniki.

¹⁷ R. Rummel, Understanding Conflict and War, Vol. 3, The Conflict Helix, Sage Publications, Halsted Press Division, John Wiley and Sons, New York, Sydney, London, Toronto, 1976, zlasti str. 235–289. Izrazi, ki jih uporablja za označitev posameznih faz v konfliktni spirali, so: conflict-space, conflict-structure, conflict-situation, the initiation phase, the balancing of power phase itd.

konflikta. Zemlja, imetje, lastnina, objektivna neenakopravnost, objektivne ovire, fizična moč in fizično nasilje sami po sebi ne vsebujejo konfliktnega potenciala. Če postanejo subjekti konflikta, se to dogaja zaradi vloge, kakršno imajo v človekovih vrednotah, pomenu, normah, statusu in razredu. Na najbolj splošni in osnovni socialni ravni so temelji družbenih konfliktov pomeni in vrednote, ki jih človek namenja realnosti, norme, s katerimi presoja realnost, status, kakršnega ima nasproti drugim ljudem, in razred, ki mu pripada. Končno je to »prostor« aktivnega odnosa človeka do kake stvari, ideje itd., tako da je mogoče reči, da je *prostor človekovih interesov tudi prostor potencialnosti konfliktov*.

Toda potencialnost je samo ena od ravni realnosti, druga raven se pojavlja v *dispozicijah-težnjah* porajati *nasprotujoče si interese* predvsem tedaj, ko gre za človekove osnovne potrebe, kot so varnost, status, standard itd. Vse te potrebe dajejo moč *tendenčno* nasprotujočim si interesom. Ta težnja se krepi s sociokulturnimi distancami med posamezniki in družbenimi skupinami – pisec navaja religijo, filozofijo, znanost, etiko, pravo, jezik, imetje, moč, prestiž, razred – vpliv te krepitve pa se izraža v obnašanju subjektov. Čim večje so te distance, tem verjetnejše je, da dobi obnašanje naravo nasprotovanja. Čim večje so te distance, tem močnejše vzniknejo nasprotujoče si dispozicije iz stanja potencialnosti v dejanske težnje. Čim bolj skladne so te distance, tem večja je stopnja kristalizacije konflikta in njegove strukture.

Struktura konflikta v konfliktni spirali edino nakaže obstoj dispozicij, ki vodijo v konflikt, v fazi, ki sledi, tj. v *konfliktni situaciji*, pa so nasprotujoči si interesi in nasprotujoča si obnašanja *aktivirana*. Spodbude za aktivizacijo tendenčno nasprotujočih si dispozicij, interesov in obnašanj so različne, med izrazitejše pa moremo vsekakor šteti potrebe po varnosti, zaščiti, uveljavljanju itn.

Prevladujoči elementi konfliktna situacije postajajo konfliktni interesi, v konfliktnem obnašanju pa postopoma prihaja do izraza volja oz. pripravljenost uresničiti moč v prid interesom. Vendar pa se za razvoj konfliktna situacije zahteva več kot zgolj obstoj nasprotujočih si interesov. Potrebna sta še dva druga elementa, in sicer *struktura pričakovanj*, znotraj katerih so interesi oz. so ti interesi aktivirani, in *sposobnost* uresničiti interese. Medtem ko je treba pričakovanja razumeti kot nakazani oz. napovedani izid konfliktnega obnašanja, je s sposobnostmi mogoče razumeti tiste vire oz. sredstva, ki omogočajo uresničevanje moči oz. verjetnost njenega uresničevanja. S tem so dane možnosti za prehajanje konflikta v njegovo manifestno fazo, v konfrontacijo družbenih sil, do katere je lahko priti na različne načine, premišljeno ali po naključju, z dejanji ali z enim samim dejanjem, s počasnim »zorenjem« konfliktna situacije ali pa nepričakovano itd.¹⁸

Kot smo že nakazali, obstajajo številne oblike manifestacij konflikta, to je akcij, ki jih države uporabljajo v manifestni fazi.¹⁹ Toda ne glede na sorazmerno

¹⁸ Obstajajo različne tipologije, ki se nanašajo na izbruh konflikta. Tako navaja J. B. Duroselle naslednje tipe: izbruh z odločitvijo (vlada kake države zaradi nezainteresiranosti svojega prebivalstva »umetno« vzbudi konflikt, ko sprejme sklep o kaki zahtevi), izbruh konflikta ob »priložnosti« zanj (če določena mednarodna konstelacija ustvari priložnost za uresničitev kake zahteve), izbruh z odločitvijo kake države, vendar ne v zvezi s kako zahtevo, a razplet dogajanja povzroči konflikt, ki je v zvezi s kakim objektom, in končno izbruh z »dozorevanjem« kakega problema. Na določitev teh tipov je pisec navezal možnosti za razreševanje slehernega od njih. J. B. Duroselle, *Les conflits internationaux*, Revue française de science politique, avril 1964, No. 2, in *Le Conflit de Trieste*.

¹⁹ K. J. Holsti naštevata naslednje oblike akcij, ki jih uporabljajo države v manifestni fazi konflikta: 1. protestne note; 2. zanikanje in obtožbe; 3. poziv ambasadorju, da pride na »poročanje«; 4. dokončni odpoklic ambasadorja; 5. grožnje z »resnimi posledicami«, če ne bodo ustavljene akcije kake države oz. če kaka država ne bo ustregla določeni zahtevi; 6. grožnje z omejenim ali pa totalnim ekonomskim bojkotom, embargom, pa tudi blokado; 7. ekstenzivna in uradno vodena propaganda kake države doma in na tujem; 8. uresničitev omejenega ali pa totalnega ekonomskega bojkota ali embarga; 9.

veliko število teh akcij, ki segajo od grožnje z uporabo nasilja in občasnih izbruhov dejanskega nasilja, pa do dejanskega nasilja, je treba poudariti, da vse te oblike manifestacij konflikta *niso mera za konflikt*, čeprav so indeks za konfliktno obnašanje. Merjenje konflikta zahteva analizo predhodno obravnavanih elementov »prostora« za konflikt, strukture konflikta in konfliktnih razmer. Zavaljo tega smo jim tudi posvetili tolikšno pozornost.

Načelno je mogoče trditi, da je opredelitev »objektov« konflikta oz. ciljev, ki jih imajo stranke v njem, najlažja v fazi manifestnosti konfliktnega obnašanja, ko jo je mogoče določiti na temelju *akcij in reakcij* strank v konfliktu. Vendar pa se ti objekti oz. cilji že nakazujejo v predhodnih fazah, zato je prav – kot smo že predhodno poudarili – da se v analizi latentne faze konflikta in njenih elementov poskušajo odkrivati nastavki objekta(ov) oz. ciljev v konfliktu.

Tipologije »objektov« v konfliktu so različne. Tako je J. B. Duroselle omejil tipe objektov na dvojne temeljne tipove, s tem da je uporabil merilo teritorija za razločevanje. Konflikte je razdelil na teritorialne in neteritorialne. V prvi skupini je navedel štiri, v drugi pa šest tipov, vendar je zaradi možnosti, da bi se lahko sleherni od tipov »neteritorialnega« konflikta še podrobneje členil, ostal pri treh glavnih tipih neteritorialnih konfliktov, to je konfliktih s povsem ali pa z delno ekonomskimi motivacijami, konfliktih z ideološkimi motivacijami in konfliktih z motivacijami »moči«. ²⁰ Medtem ko je opredelitev teritorialnih konfliktov in motivacij zanje v glavnem sprejemljiva zaradi poudarjanja teritorija kot merila za razločevanje, pa se pri drugem temeljnem tipu, to je pri neteritorialnih konfliktih pojavljajo problemi, ker se en sam element pogosto zelo redko pojavlja v čisti obliki, še več, pogosto se ti elementi pojavljajo v neločljivi, celo nerazločljivi mešanici. Kot pa nam pove npr. iraško-iranski vojaški konflikt, so vzroki zanj tako »teritorialni« kot »neteritorialni« elementi, tako da je tudi v tem pogledu Durosellova klasifikacija vprašljiva.

Tudi v tipologiji K. J. Holstija se pojavlja teritorij kot osrednja kategorija pri določanju objekta v konfliktu. ²¹

Zanimivo je razmišljanje E. Weedeja, v katerem ima teritorij pomembno mesto kot objekt konflikta. Tako ponuja konstrukt t. i. mejne in varnostne dileme. ²² Pri eni in drugi »dilemi« je treba računati z resno nevarnostjo preraščanja konflikta v vojno. Tako je v zvezi z vprašanjem teritorija *označil razmejitve med državami* kot enega bistvenih problemov, ker se veže na konstitutivne elemente države. Takšna mejna dilema se pojavlja zlasti z novoosvobojenimi državami Afrike in Azije kot dediščina kolonialnega sistema. Zanj meni, da je tendenčno nerešljiva oz. težko rešljiva, kar je razvidno iz številnih primerov teh držav, ki uporabljajo orožje, da bi razrešile vprašanje meja. Enako velja tudi za varnostno dilemo, vendar z eno bistveno razliko, namreč da se v mejni dilemi pojavljajo

formalna prekinitev diplomatskih odnosov; 10. izredne, vendar še delne »vojaške« akcije, kot so alarmi, odpovedi dopustov, delna mobilizacija; 11. oviranje ali pa tudi ustavitev prometa in komunikacij med državljanji strank v konfliktu; 12. formalno uvedena blokada; 13. izredna, vendar še omejena uporaba sile, oborožene represalije; 14. vojna, ki pa lahko vsebuje številne variante glede na cilje strank v konfliktu, raven uporabljenih oboroženih sil, geografskih vidikov operacij itd. Več o tem, K. J. Holsti, op. cit., str. 455 in dalje.

²⁰ J. B. Duroselle, *Le Conflit de Trieste*, str. 431–485.

²¹ Na podlagi empirične raziskave omenjenega pisca o mednarodnih konfliktih med vojnama (38) in mednarodnih konfliktih v obdobju 1945–1969 (39) je opredeljenih sedem glavnih tipov objektov oz. ciljev v konfliktih udeleženi držav, ki pa jih ne navajamo. Iz rezultatov te raziskave je razvidno, da se najpogosteje pojavljajo konflikti v zvezi s teritorijem (vprašanje teritorialne oblasti, pravice do teritorija, nadzor nad etničnimi manjšinami itd.), kar velja tudi za obdobje po drugi svetovni vojni. K. J. Holsti, op. cit., str. 453–455.

²² E. Weede, *Konfliktforschung, Einführung und Überblick*, Westdeutscher Verlag 1986, str. 100–109.

objektivni dejavniki, s pomočjo katerih je mogoče konflikt blokirati,²³ medtem ko je obravnava t. i. varnostne dileme skorajda povsem prepuščena subjektivni presoji, kar je seveda ugodno za nastanek kakega konflikta in njegovo prehajanje v vojno.

Za raziskovanje oboroženih konfliktov med neuvrčenimi državami je po naši presoji pomembno vprašanje, ali se – glede na Weedejevo tipologijo – mejna in varnostna dilema praktično *ne stapljata v eno*, to je, da vprašanje meje vključi tudi vprašanje varnosti.

Etiopsko-somalijski konflikt leta 1977,²⁴ ki ga je upravičeno mogoče opredeliti kot vojno, je bil v bistvu nadaljevanje že v desetletjih poprej spočetih konfrontacij med oboroženimi silami Etiopije, prebivalci somalijskega etničnega izvora, ki prebivajo na ogadenski planoti – ta je v sestavi Etiopije – in obmejnimi enotami somalijske vojske. Temeljni elementi za ta konflikt so bili podani v stoletjih daleč nazaj s smermi naseljevanja Somalijcev in Etiopincev in njihovega križanja, razlikami med enimi in drugimi v jeziku, religiji itd., dispozicije in težnje k nasprotujočim si interesom pa so postale zaznavne z etiopsko okupacijo ogadenske planote, do katere je prišlo konec 19. stoletja in s katero se je Etiopija praktično vključila v proces delitve Afrike, ki so ga začeli evropski kolonizatorji. S tem, da je ostala razmejitev med Etiopijo in Somalijo nespremenjena tudi potem, ko je Somalija 1960. leta postala neodvisna, da je z nastankom te države somalijsko nacionalno gibanje dobilo močno spodbudo, so bili ustvarjeni pogoji za *aktiviranje* nasprotujočih si interesov obeh držav, ki so se koncentrirali ob vprašanju ogadenske planote, naseljene pretežno s prebivalci somalijskega etničnega izvora.

Bistveni za prehod konflikta iz njegovega latentnega v manifestno stanje so bili dejavniki »notranjega« okolja, in sicer po eni strani somalijskih teritorialnih zahtev, po drugi strani pa presoje Somalije, da so notranje razmere v Etiopiji – konflikti v njenih vrhovih po zrušenju Haile Selassieja – takšna, da je somalijski politični vrh upravičeno pričakoval uspeh vojaške akcije. S tem ni rečeno, da »mednarodnega okolja« ni treba upoštevati, saj področje t. i. afriškega roga ni bilo eliminirano zaradi strateških računov obeh supersil. Tudi v tem pogledu kaže pritrčiti D. Senghaasu, da je razvoj t. i. tretjega sveta veliko bolj povezan z mednarodno in svetovno politiko, kot je bilo to značilno za konflikte na evropskih tleh v preteklih stoletjih.²⁵ O vplivu mednarodnega okolja pa je mogoče govoriti, ko gre za konflikt, konkretno za njegovo stopnjevanje ne v smislu njegove teritorialne

²³ S pomočjo geografskih dejstev oz. kakih drugih objektivno preverljivih dejstev. Npr. vloga anketnih komisij pri razreševanju sporov med državami.

²⁴ Širše vojaške operacije med Etiopijo in Somalijo so se pričele 23. VII. 1977, ko so se somalske oborožene sile pridružile napadom pripadnikov zahodnosomalskega osvobodilnega gibanja na etiopsko vojsko na ogadenski planoti. V obsežno materialno vojaško pomočjo Sovjetske zveze je etiopski vojski postopoma uspelo preiti iz defenzive v ofenzivo, tako da je Somalija marca 1978 umaknila svoje oborožene sile s spornega območja. V spor je posegla Organizacija afriške enotnosti že februarja 1964, to je daleč pred izbruhom sovražnosti širših razsežnosti. Julija 1978 je bila na konferenci šefov držav ali vlad OAE v Kartumu sprejeta resolucija, ki zahteva potrditev načel spoštovanja teritorialne in politične integritete, nedotakljivosti obstoječih meja, nevmešavanja v notranje zadeve drugih držav in mirnega razreševanja sporov. Spor med Somalijo in Etiopijo ni razrešen.

²⁵ Vietnam je dobil status polnopravnega člana gibanja neuvrčenosti 1975. leta, medtem ko je Kampučija v tem gibanju od 1961. leta. Od 1979. leta pa do danes njeno sodelovanje v tem gibanju ni rešeno glede na spor zaradi priznanja Hamrinove vlade in vlade demokratične Kampučije.

Do prvih oboroženih popadov med Vietnamom in Kampučijo je prišlo 1975. leta, ko so kampučijske oborožene sile prodrle na nekatera območja Vietnama, na kar je vietnamska vojska odgovorila s protinapadom. Do novih spopadov je prišlo 1978. leta. Ti so se nadaljevali tudi v naslednjem letu, ko so vietnamske oborožene sile v širokem obsegu prodrle v Kampučijo, zasedle njen večji del in v Phnom Penhu postavile Hamrinovo vlado. Odtlej poteka oborožen boj med vietnamskimi okupacijskimi četami po eni in silami odpora Demokratske Kampučije po drugi strani.

razširitve, marveč z udeležbo »zunanjih« sil, ko so se na etiopski strani pojavili prostovoljci s Kube oz. ko je Sovjetska zveza kontinuirano in masovno pošiljala Etiopiji vojaško opremo, tudi težko orožje. Končno je bil vpliv mednarodnega okolja čutiti tudi ob koncu tega konflikta, ko se je morala etiopska vojska ob tistem sporazumevanju ZDA in Sovjetske zveze odreči napredovanju čez somalijsko-etiopsko mejo, čeprav je Somalija doživela vojaški zlom.

Sklepi, ki smo jih povzeli iz analize tega vojaškega konflikta med neuvršenima državama, so naslednji:

a) somalijsko-etiopski konflikt izhaja iz meje, kot je bila vzpostavljena Etiopiji v prid ob imperialistični delitvi Afrike, to je z ekspanzijo Etiopije na ogadensko planoto;

b) Ogaden, ki je v celoti naseljen s prebivalstvom somalijskega etničnega izvora, je ostal Etiopiji tudi po koncu druge svetovne vojne in z nastankom neodvisne Somalije. Etiopija na spremembi meje ni pristala, Somalija pa jo je imela za ostanek kolonialnega sistema;

c) vzpostavitev Somalije kot mednarodnopravnega subjekta in hkrati nosilca somalijskih nacionalnih zahtev je omogočila prehajanje latentne v manifestno fazo konflikta. Pri tem je treba upoštevati tudi razraščanje nacionalnega osveščanja Somalijcev v in zunaj Somalije;

č) kot meddržavni konflikt, v katerem sta se spopadli armadi obeh držav, na začetku še ni vseboval znamenj medblokovega spopadanja oz. posrednega spopadanja Sovjetske zveze in ZDA. Ali natančneje: do meddržavnega konflikta ni prišlo zaradi spodbud iz mednarodnega okolja, marveč so bile spodbude notranje;

d) potek konflikta pa je hkrati z nekaterimi okoliščinami, ki izhajajo iz lokalnih in regionalnih dejavnikov – vprašanje Eritreje npr. – omogočil velikim silam, zlasti Sovjetski zvezi, da so položaj izkoristile sebi v prid in se zasedle na tem področju;

e) problem meje med Etiopijo in Somalijo je tudi ob koncu vojaškega konflikta ostal nerazrešen, ker ni mogoče pričakovati, da bi se Somalija odrekla svojim upravičenim teritorialnim zahtevam.

Tudi elementi za *vietnamsko-kampučijski vojaški konflikt*²⁶ so bili ustvarjeni nekaj stoletij nazaj z mešanim prebivalstvom v delti Mekong in s konstantno, že od francoske kolonizacijske oblasti obstoječo infiltracijo Vietnamcev v Kampučijo. »Prostor« za konflikt je bil vzpostavljen z različnostmi v številnih dejavnikih med Kampučijci in Vietnamci, dispozicije za prehajanje v nasprotujoče si interese pa so bile pospešene tudi z večdesetletno vietnamsko okupacijo delov Kampučije. Tako kot to velja za etiopsko-somalijski konflikt, tako se tudi v tem primeru ugotavlja počasno oz. postopno dozorevanje konflikta, to je njegovega prehajanja iz latentne v manifestno fazo.

Kolonialni sistem je sicer začasno zastrl in utišal sovražnosti med kampučijskim in vietnamskim prebivalstvom, še preden se je ta sistem na tem prostoru ustoličil. Ko pa sta deželi postali neodvisni, se je ob nerešenih vprašanjih razmejitve pojavi-

²⁶ O konfliktu med demokratično Kampučijo in Vietnamom so razpravljali tudi v neuvršenem gibanju, vendar brez rezultatov, ki bi konflikt razrešili skladno z načeli tega gibanja. Tudi v OZN, posebej v Varnostnem svetu, razprava o kampučijskem vprašanju ni dala rezultatov, ker je Sovjetska zveza dala veto na predlog resolucije, s katero so zahtevali umik vietnamskih čet s kampučijskega ozemlja. Pač pa je bila z resolucijo Res 22(XXXIV), ki je bila sprejeta na XXXIV. zasedanju Generalne skupščine, obsojeno vmešavanje v notranje zadeve Kampučije. V tej resoluciji so tudi zahtevali, da se ne uporabljajo agresivna dejanja, da se spor z Vietnamom razreši na miren način in da se kampučijskemu ljudstvu omogoči družbena ureditev brez pritiska in vmešavanja od zunaj. Niso bile sprejete zahteve o t. i. praznem sedežu Kampučije v OZN, kar bi v bistvu pomenilo nepriznanje vlade demokratične Kampučije oz. priznanje Hamrinovega režima.

lo še vprašanje *politične identitete*, ki je bilo pri Kampučiji ostreje zastavljeno, saj so bile njene zgodovinske izkušnje obremenjene s strahom pred obnovitvijo vietnamske prevlade.

Potemtakem ima izbruh oboroženega konflikta med Vietnamom in Kampučijo – ta ima naravo vojne, čeprav Vietnam trdi, da so njegove »pacifikacijske sile v Kampučiji na poziv« legitimne Hamrinove vlade – svoj *notranji izvor*.

Vietnamske operacije proti Kampučiji oz. vladi Pol Pota in Khieu Samphana so se razširile, ko se je v konflikt pričela posredno vpletati zunajregionalna sila, t. j. Sovjetska zveza, potem ko je nasprotna stran t. j. Pol Pot in Khieu Samphan, pridobila na svojo stran drugo zunajregionalno silo, t. j. LR Kitajsko.

S tem je bilo odprto vprašanje odnosov znotraj področja, posredno pa tudi v širšem prostoru jugovzhodne Azije. Ustvarila se je povezava med »notranjo strukturo moči« in širšimi razsežnostmi mednarodne konfiguracije, zlasti tiste, ki jo označujemo s »triangulacijsko konstelacijo«.

Dinamika konflikta v njegovi manifestni fazi, ki je manj razvidna iz poteka in obsega vojaških operacij v Kampučiji, pa je zato očitnejši njegov mednarodni pomen, *opredeljujejo tudi možnosti* za njegovo razrešitev v tem smislu, da imajo ključno vlogo pri tem zunajregionalne sile.

Neuvrščeno gibanje ni dalo nikakršnega omembe vrednega prispevka bodisi za odkrivanje in blokiranje konflikta, bodisi za njegovo politično razrešitev.

Že s tem, da se je doslej indijsko-pakistanski konflikt²⁷ trikrat izrazil v obliki širših vojaških operacij, ki so imele naravo vojne, je mogoče ugotoviti protislovja, ki se pojavljajo med državama na indijskem podkontinentu, vse odkar se je nekdanji kolonizator z njega umaknil. Po eni strani so iz tega razvidne globlje korenine protislovja med njima, po drugi strani pa – kar je v zvezi s prvim – da jih doslej državama ni uspelo odstraniti.

Izhodišča za indijsko-pakistanski konflikt in njegovo preraščanje v oboroženo obračunavanje so predvsem v dediščini, ki jo je kolonialni sistem zapustil novo nastalima državama glede na religiozne, etnične, socialne in druge razlike, ki so bile med njima že vrsto stoletij pred njuno neodvisnostjo. Ta protislovja, koncentrirana v »prostoru« konflikta, so v trenutku, ko sta oba dela tega kontinenta dosegla neodvisnost, dobila izraz v vprašanju teritorija oz. razmejitev med njima.

Močan impulz za preraščanje latentnega konfliktnega stanja med državama v manifestno stanje je bila bojazen Pakistana, da bi se zaradi svoje demografske, prostorske in drugačne manjvrednosti nasproti Indiji znašel v podrejenem položaju, na kar so v Indiji z njeno vizijo urejevanja kontinenta in jugovzhodnega azijskega prostora objektivno računali. Odtod težnja, da bi Pakistan občasno posegal po prijemih uravnoteževanja moči na področju z rezultati, ki so znani, če gre za uporabo oborožene sile.

Manjvrednost nasproti Indiji je Pakistan poskusil nadomestiti z naslonitvijo na zunajregionalne dejavnike, najprej na ZDA, nato deloma tudi LR Kitajsko. S tem

²⁷ Do prvega indijsko-pakistanskega spopada je prišlo 1947. leta. S posredovanjem Združenih narodov je bil ta spopad končan s sporazumom o prekinitvi ognja 1949. Do druge indijsko-pakistanske vojne je prišlo 1955. Kot za prejšnji, tako tudi za ta vojaški spopad velja, da je izbruhnil zaradi nerešenega kašmirskega vprašanja. Vmes je posegla OZN in z njenim posredovanjem so se operacije končale. OZN je dala tudi pobudo za trajnejšo rešitev indijsko-pakistanskih nesporazumov, k čemur naj bi pripomogla t. i. Taškentska resolucija, sprejeta 1966. leta, v kateri sicer niso rešili kašmirskega vprašanja, pač pa določili načela, po katerih naj se v prihodnje razvijajo miroljubni odnosi med državama. Kot posledica dogajanj v vzhodni Bengaliji, ki niso ustrezala interesom pakistanske vlade, in podpore Indije vzhodnobengalski Avami ligi, je izbruhnila tretja indijsko-pakistanska vojna 1971. leta, ki se je končala z vojaškim porazom Pakistana. Tudi v ta konflikti je posegla OZN z resolucijo 1971. leta (7. XII), s katero je zahtevala od vojskujočih se strank prekinitev ognja, umik na izhodiščne položaje in vzpostavitev pogojev za vrnitev beguncev na njihove domove. Indija resolucije ni sprejela.

je velike sile praktično uvedel v ta prostor, kajti njegovemu »vzoru« je sledila Indija, ki je posegla po »privilegiranem« položaju nasproti Sovjetski zvezi. Čeprav v vseh treh oboroženih fazah med državama ni bilo zaznati izrazitejših posrednih, še manj pa neposrednih posegov velikih sil vanje, pa je moč trditi, da se je regionalna ureditev vključevala v globalno mednarodno ureditev.

Nasprotja med Indijo in Pakistanom so notranja, vojaške operacije, ki so potekale med njima, nimajo nikakršnih posebnosti, ki bi jih razlikovale od klasičnih vojaških operacij. Vzroki, potek in konec teh konfrontacij niso nikakršni »differentia specifica« nasproti vojaškim konfliktom zunaj t. i. tretjega sveta.

Problematike odnosov med Indijo in Pakistanom – medtem ko je Indija članica neuvrščene gibanja od 1961. leta, pa je Pakistan vstopil vanj 1979. leta – kljub trem primerom razreševanja protislovij med njima z uporabo oborožene sile, neuvrščene države niso obravnavale.

Glede na to, da je bil *iraško-iranski vojaški konflikt*²⁸ doslej najdaljši med dvema neuvrščeni državama, da je tako po strategiji, taktiki in logistiki oz. njihovi uporabi imel naravo vojne po vseh klasifikacijah, kot tudi da se socialni vzroki zanj v bistvu ne razlikujejo od vojaških konfliktov, ki so nastajali v preteklosti zunaj t. i. tretjega sveta, ne bi bilo tvegano ugotavljati, da v njem ni videti nikakršne »differentia specifica« v primerjavi z njimi, torej je s tem moč potrditi četrto hipotezo, navedeno v uvodu te razprave. Analiza vzrokov, poteka in konca iraško-iranske vojne to potrjuje.

Med vzroki za vojno smo poudarili predvsem t. i. mejno dilemo, tj. vprašanje razmejitve med državama, ki je preostanek kolonialnega oz. polkolonialnega obdobja. Na te vzroke se navezujejo latentna protislovja med narodom oz. civilizacijama ki sta bili občasno izpostavljeni enkrat eni, drugič drugi nadvladi, katere ostanki se pojavljajo še danes. Toda prav z iraško-iranskim vojaškim konfliktom je mogoče ugotoviti stapljanje t. i. mejne dileme v varnostno dilemo, do česar je prišlo z revolucionarnimi spremembami v Iranu 1978. leta, ki so odjeknile na celotnem področju, najbolj pa v Iraku.

Bolj kot v kateremkoli vojaškem konfliktu v t. i. tretjem svetu, kjer se spopadajo države z istega področja oz. neuvrščene države, se vzroki za konflikt kažejo v *poteku* konflikta, predvsem v spreminanju ciljev, kot so bili zastavljeni na začetku – Irak se je dejansko moral vojskovati za svoj obstanek, medtem ko je Iran cilje, s kakršnimi je začel vojno, to je obrambo revolucije, skorajda vse do konca tega vojaškega konflikta ohranjal na črti promocije islamske revolucije na svojem področju, še več, v širšem mednarodnem okolju.

Vzroki za iransko-iraški konflikt so notranji. Ni nobenega argumenta za to, da so ga spodbudile zunanje sile, še posebej velike sile. Le-te so bile ob konfliktu obremenjene s komplicirano računico o tem, kako uveljaviti lastne interese oz. doseči izgubo za nasprotno stran v globalni konfrontaciji. Odtod nihanja, do katerih je prihajalo v praktičnih korakih tako Sovjetske zveze kot ZDA, ko gre za

²⁸ Medtem ko je Irak član neuvrščene gibanja od začetka (Beograd 1961), je bil Iran sprejet vanj 1979. leta (Havana).

Širše vojaške operacije med Irakom in Iranom so se pričele z vdorom iraških čet na iransko ozemlje 22. IX. 1980. Po začetnih uspehih iraških oboroženih sil so iranske oborožene sile v 1981. letu prešle v protiofenzivo in osvobodile zasedena iranska območja. Odtlej je Iran ohranjal pobudo na kopenski fronti, medtem ko je Irak z letalskimi napadi na iransko zaledje in »plovne objekte« v zalivu poskušal zlomiti iranski odpor zoper prenehanje sovražnosti.

V neuvrščene gibanju so poskušali v stikih z vojskujočima se strankama in v obliki dobrih uslug razrešiti spor, vendar brez uspeha. V konflikt je posegla tudi OZN, Varnostni svet z resolucijo 179 (1980), v kateri je pozval vojskujoči se stranki, naj prenehata sovražnosti in začneta mirno reševati spor, vendar v tej resoluciji agresor ni bil naveden. Sledili sta še dve resoluciji s podobno vsebino, vendar v vseh treh primerih Iran resolucij ni sprejel.

podporo bodisi Iraku bodisi Iranu, njeno doziranje, njen materialni in politični izraz itn. Toda če trdimo, da so vzroki za iraško-iranski konflikt notranji, s tem ne opuščamo tehtne misli, ki jo je izrekel G. Blainey, namreč »da je sleherna odločitev iti v vojno pod vplivom tega, kako se bodo obnašale sile zunaj konflikta«. ²⁹ *To je bilo najbolj izrazito pri iraški odločitvi oz. računici Iraka na odziv na svojem področju in širše, tudi pri velikih silah.*

Ali se v vzrokih za iraško-iranski vojaški konflikt pojavlja »mejna« ali »varnostna« dilema oziroma ali je moč trditi, da v tej razpravi navedeni Weedejev konstrukt za ta primer ni pomemben?

Menimo, da bi lahko, ko gre za vzroke iraško-iranskega konflikta, trdili, da je meja med zahtevami po razmejitvi oz. meji med državama in vprašanjem »varnosti«, ki je sicer nejasno in fluidno, povsem zabrisana. Z vzponom iranskega fundamentalizma in njegovimi mednarodnimi posledicami so se objektivna dejstva, ki so se nanašala na meje med državama, »vsilila« subjektivnemu kompleksu varnosti s strani Iraka, se v njem hipostazirala. Da pa hipostaza »varnosti« lahko najde izraz v preventivnih vojnah v prid »varnosti«, priča s številnimi primeri zgodovina mednarodnih odnosov.

Sicer pa bi zlasti v zvezi z vojnami oz. oboroženimi konflikti med državami v razvoju oz. neuvršenimi državami morali razmišljati o tem, če je navedeni Weedejev konstrukt sploh pomemben. V tej zvezi naj samo navedemo, da so prav novoosvojenе države močno občutljive za vprašanje meje, in to ne samo iz razlogov, ki smo jih omenili (obstoj etničnih skupin na različnih straneh državnih meja, »eksplozija identitete« itd.), marveč je vprašanje meje, če ni rešeno, *lahko tudi bistveno vprašanje njihove komaj pridobljene suverenosti* in s tem tudi varnosti.

Ko smo razpravljali o vzrokih za konflikte med neuvršenimi državami oziroma državami v razvoju nasploh, smo izrekli hipotezo, da čim manj so vzroki za kakšen konflikt med njimi specifični in čim manj je vzroke zanje mogoče ugotoviti, tem težje je poiskati rešitev zanj. Pri konfliktih, ki smo jih obravnavali – označili smo jih za vojne – to je med Etiopijo in Somalijo, Vietnamom in Kampučijo, Indijo in Pakistanom ter Irakom in Iranom, smo vzroke zanje ugotovili, kar pomeni, da je bila (da bi bila) rešitev zanje dostopna. Ta misel je seveda pomembna za takšne izide vojaških konfliktov, kjer vzroki zanje niso odstranjeni oziroma niso docela odstranjeni, pa je zaradi tega mogoče predvideti, da se bodo ponovili. S tem postaja odkrivanje sorazmerno lažje.

Tudi ko gre za analizo *poteka* konfliktov, nimamo na voljo argumentov, s pomočjo katerih bi se dale dokazovati *posebnosti* (differentia specifica) v konfliktih med neuvršenimi državami oziroma državami v razvoju v primerjavi z vojaškimi konflikti zunaj tega območja. Nedvomno so razlike med strategijo in logistiko, pa tudi taktiko, ko gre za indijsko-pakistanski ali pa iraško-iranski vojaški konflikt po eni, pa etiopsko-somalijski ali pa vietnamsko-kampučijski vojaški konflikt po drugi strani. Toda to ne pomeni, da je tudi pri teh razlikah videti »odsev« posebnosti med vojnami v državah v razvoju in zunaj tega območja. Isto velja za njihovo dinamiko, spremembo ciljev glede na dinamiko, medtem ko je odprto vprašanje »internacionalizacije«, če z njo razumemo zunajregionalne dejavnike. Iz analize štirih obravnavanih primerov ugotavljamo, da tudi *konec* teh konfliktov bistveno ne odstopa od prevladujočih zgodovinskih izkustev, tudi če se osredotočimo na vplivanje sil »zunaj konflikta« na odločitve vojskujočih se strani, naj prenehajo

²⁹ G. Blainey, *The causes of War*, MacMillan, London 1973, str. 57.

sovražnosti. Ker gre v vseh obravnavanih primerih za države iz vrst majhnih in srednjevelikih sil – razen Indije – je po našem mnenju pravilna predpostavka, da je lažje vplivati na njihove odločitve o prenehanju sovražnosti, kot to velja za velike sile.

Ali je ob takšnih odgovorih na vprašanje »posebnosti« vojn med državami v razvoju in neuvrženimi državami še treba ugotavljati, da ni v interesu teh držav prikrivati ali pa zastirati pojav uporabe neposrednega nasilja med njimi, kot dokazuje praksa neuvrženih držav?

Odgovor na to vprašanje je seveda negativen. Prav gotovo je, da problemov, ki se v nerazvitem delu sveta pojavljajo v različnih oblikah t. i. strukturnega nasilja, ne bo mogoče premostiti v kratkem času. Teh oblik se bodo lahko posluževale sile zunaj tega območja, posebno industrijsko razvite države, vse dokler bo obstajala nerazvitost. Toda ko gre za neposredno nasilje, katerega nosilke so neuvrščene države oziroma države v razvoju v njihovih medsebojnih odnosih, se je treba sprijazniti z *realnostjo*, na katero v mednarodni skupnosti odgovarjajo s sredstvi, ki izhajajo iz sedanje stopnje razvoja mednarodnih odnosov, ta pa so med drugim mednarodno pravo, sistemi kolektivne varnosti itn. Temu bi kazalo dodati krepitve medsebojnega zaupanja, katerega stopnja pa je prav na tem območju nizka.